

DISCUSSIONENOTA

OMGEVINGSVISIE TYNAARLO 2020-2040

Colofon

Onderzoek, analyse en rapportage uitgevoerd door Rob van Vliet, Weusthuis Associatie te Groningen.
Kaarten en afbeeldingen vervaardigd door HKB Stedenbouwkundigen te Groningen.
Tekeningen van Herman Roozen gemaakt tijdens de participatiebijeenkomsten

In opdracht van de gemeente Tynaarlo, opdrachtgever Delia Nijdam
Begeleiding door de gemeentelijke Projectgroep Omgevingsvisie Tynaarlo

4e concept, januari 2021

Vries, januari 2021

Inhoudsopgave

Vooraf	4
1. Beleidskaders en opgaven omgevingsvisie	7
2. Leefbare dorpen.....	9
2.1. Versterken leefbaarheid	9
2.2. Inspelen op een vergrijzende samenleving?	10
2.3. Naar toekomstbestendige multifunctionele centra.....	11
2.4. Wonen	12
2.5. Economie	16
2.6. Mobiliteit	18
3. Vitaal platteland	21
3.1. Ruimtelijke kwaliteit landschap.....	21
3.2. Natuur en biodiversiteit.....	22
3.3. Energietransitie	25
3.4. Klimaatadaptatie.....	26
3.5. Recreatie en toerisme.....	27

Vooraf

We werken toe naar een omgevingsvisie voor de gemeente Tynaarlo. Een visie op de ruimtelijke ontwikkeling die de gemeente voor de toekomst wil realiseren. Een omgevingsvisie die inspireert, ruimte biedt aan nieuwe ontwikkelingen, handvatten biedt voor initiatieven van inwoners, bedrijven en stakeholders. Maar ook een visie die houvast geeft en die robuuste structuren, zoals natuur en landschap, vastlegt en beschermt. Een visie die de balans zoekt tussen flexibiliteit enerzijds en duidelijkheid en zekerheid anderzijds.

Participatie

We maken een tussenstand op na een uitgebreid en inspirerend participatietraject met een interactieve website, een bewonersenquête, een scholenproject, inloopbijeenkomsten in de grote kernen, dorpsbijeenkomsten voor de kleine kernen, een stakeholderbijeenkomst, bijeenkomsten met GBOT (Gezamenlijke Brede Overleggroep Tynaarlo), APKK (Adviesraad Platteland en Kleine Kernen) en de Raads werkgroep Omgevingsvisie. Het tot nu toe afgelegde participatietraject heeft heel veel informatie en inzichten opgeleverd die we bij het opstellen van de omgevingsvisie gaan gebruiken.

Tijdens verschillende participatiebijeenkomsten zijn door Herman Roozen tekeningen gemaakt die op een grappige manier de inhoudelijke discussies proberen te duiden. Enkele van die tekeningen vindt u in deze notitie.

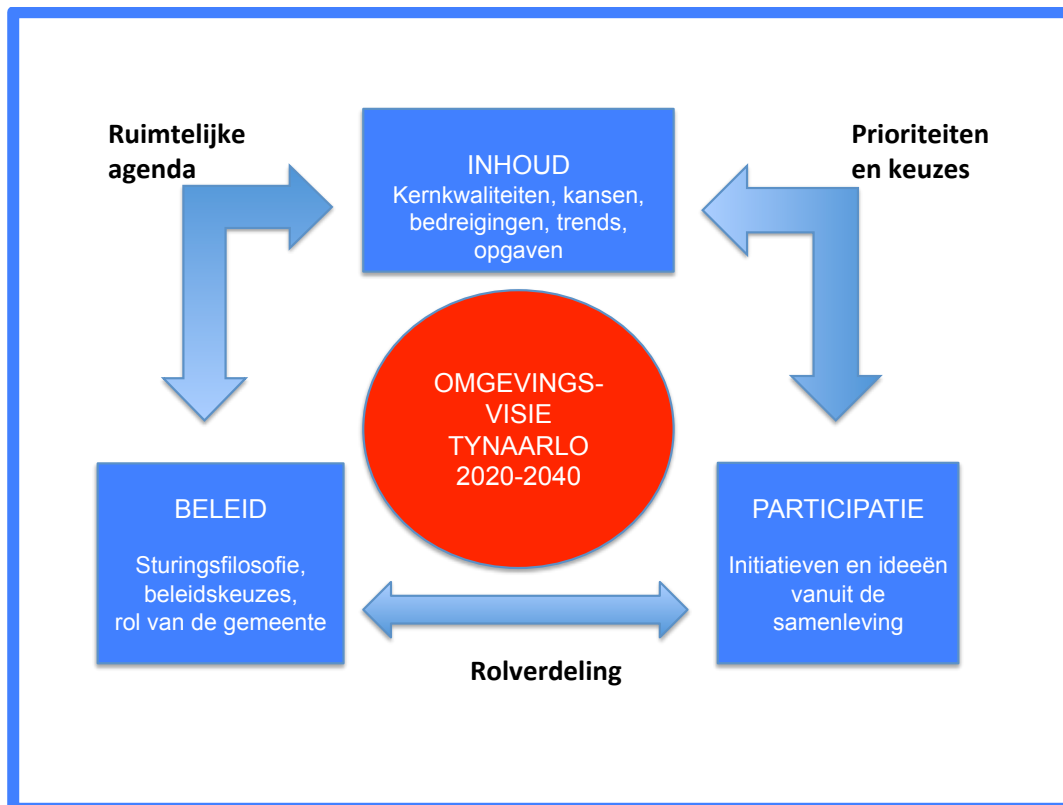

Discussienota

Voor u ligt de *Discussienota omgevingsvisie Tynaarlo*. Met deze nota geven we, na een uitgebreid participatietraject, een overzicht van de inhoudelijke dilemma's en gespreksthema's die we graag met stakeholders verder willen verkennen, voordat we de omgevingsvisie gaan opstellen.

Prioriteiten, keuze en sturingsfilosofie

Het volgende schema (figuur 1) geeft een goed beeld van het spanningsveld waarbinnen de omgevingsvisie wordt ontwikkeld. De resultaten van participatie en de inhoudelijke analyse worden in samenhang gepresenteerd: het DNA (de identiteit) van Tynaarlo, de trends en ontwikkelingen, de kansen en bedreigingen en de kaders en de opgaven voor de omgevingsvisie. Deze analyse vraagt regelmatig om het stellen van prioriteiten of beleidsmatige keuzes. In deze nota richten we ons op de inhoudelijke keuzes die we daarbij kunnen maken: Daarnaast zal in de omgevingsvisie ook duidelijk worden gemaakt van welke sturingsfilosofie de gemeente uitgaat. Kernthema daarbij vormt het zoeken van de balans tussen flexibiliteit enerzijds en duidelijkheid en zekerheid anderzijds.

Figuur 1. Schematische weergave ontwikkelproces omgevingsvisie Tynaarlo. De omgevingsvisie vormt het draaipunt waar inhoud, participatie en sturingsfilosofie samenkomen.

Verkenning omgevingsvisie Tynaarlo

Naast deze discussienota presenteren we een begeleidende nota met een inhoudelijke verkenning van de thema's die voor de omgevingsvisie van belang zijn. In de nota *Verkenning omgevingsvisie Tynaarlo* brengen we de ruimtelijk relevante maatschappelijke ontwikkelingen in beeld, en voegen dat samen met de resultaten van de participatie met stakeholders en bewoners. We analyseren de ruimtelijke consequenties op hoofdlijnen en geven aan met welke beleidsmatige kaders we te maken hebben, zoals vanuit de Regio Groningen-Assen, de Waterschappen, de Provincie Drenthe en het Rijk. Ook zijn demografische ontwikkelingen meegenomen. En zo komen we tot de opgaven die we zien voor de omgevingsvisie en geven een aanzet tot een gemeentelijke visie. Daarbij zijn er voor diverse onderwerpen verschillende alternatieve beleidskeuzes. Die mogelijke keuzes of gesprekstema's zijn verwoord in de voorliggende *Discussienota omgevingsvisie Tynaarlo*.

Standpunt bepalen met schuifjes

Het is de bedoeling om de stakeholders die deelnemen aan het vervolg van het participatietraject te vragen een standpunt te bepalen over de voor de gemeente Tynaarlo meest gewenste ontwikkeling per programma. Dat kan door het plaatsen van een icoontje op een lijn die loopt tussen alternatieve programma opties:

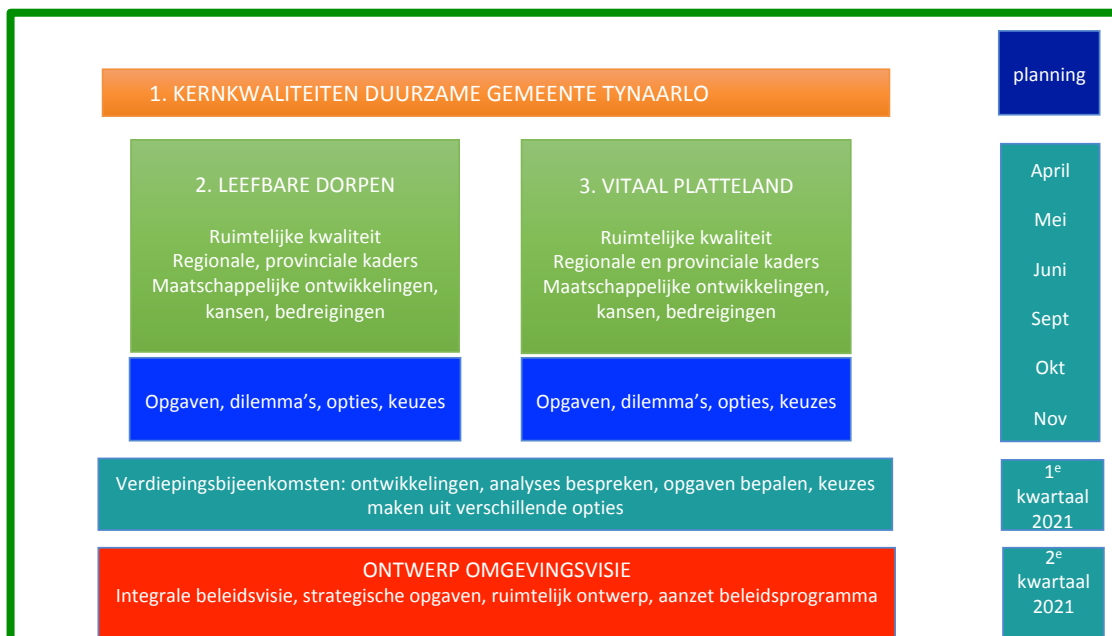
Planning omgevingsvisie

We bespreken de beide nota's in verdiepingsbijeenkomsten met stakeholders, de Adviesgroep Kleine Kernen (APKK) en vertegenwoordigers van de dorpen (GBOT). De adviezen en voorstellen vanuit deze bijeenkomsten zullen medebepalend zijn voor de te formuleren ruimtelijke visie in de omgevingsvisie voor de gemeente Tynaarlo.

Deze discussie nota bestaat uit drie hoofdstukken:

1. **Beleidskaders en opgaven omgevingsvisie**
2. **Leefbare dorpen**
3. **Vitaal platteland**

Schematisch ziet de aanpak van de omgevingsvisie er als volgt uit, met daarbij de planning die ons op dit moment voor ogen staat:

Figuur 2.

Planning schema omgevingsvisie Tynaarlo met de belangrijkste deelproducten.

De analyse van de kernkwaliteiten zit in de nota Verkenningen omgevingsvisie Tynaarlo. Ook de lichtgroene vlakken maken onderdeel uit van de nota Verkenningen. In beide helderblauwe vakken de gespreksthema's die in deze Discussienota aan de orde komen.

1. Beleidskaders en opgaven omgevingsvisie

Naast de gemeentelijke ontwikkelingen en beleidsuitgangspunten, zoals opgenomen in de nota *Verkenningen*, heeft de gemeente vanzelfsprekend ook te maken met het ruimtelijk beleid van hogere overheden. Zo heeft het rijk haar ruimtelijke beleid verwoord in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI 2020) en de provincie in de Omgevingsvisie Drenthe (POVI 2018). Voor de hogere overheden gelden als belangrijkste thema's:

- Ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie.
- Duurzaam economisch groeipotentieel.
- Sterke en gezonde steden en regio's, met inachtneming van een fors woningbouwprogramma.
- Toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied, met aandacht voor natuur en biodiversiteit.

We zien dat veel van de beleidsdoelen van de hogere overheden niet zondermeer uitvoerbaar zijn. Een fors woningbouwprogramma, duurzame energievoorziening, goede bereikbaarheid en versterken economie verhouden zich vaak niet met het koesteren van natuur en landschap en met de gewenste ruimtelijke kwaliteit. Dilemma's die zich op nationaal, provinciaal, en ook op gemeentelijk niveau voordoen. Daarom is het van belang in gesprek te gaan met stakeholders, waaronder vertegenwoordigers van rijk, provincie, regio, waterschap over de gewenste beleidsinzet. We hebben in deze *Discussienota* geprobeerd de verschillende dilemma's te vertalen naar keuze opties en leggen die graag ter bespreking aan u voor.

Kansen versus bedreigingen: dilemma's

In de omgevingsvisie willen we zoveel mogelijk profiteren van de kansen die er liggen voor een duurzame ruimtelijke ontwikkeling en tegelijkertijd willen we oplossingen aandragen om de genoemde bedreigingen het hoofd te bieden. Een complexe opgave die de nodige dilemma's met zich meebrengt. Dilemma's die kunnen worden vertaald in opgaven voor de omgevingsvisie. De belangrijkste zijn de volgende:

- Hoe kan binnen de gemeente voldoende hernieuwbare energie worden opgewekt, zonder dat dit ten koste gaat van natuur en landschap, en van de ruimtelijke kwaliteit?
- Hoe kan de gemeente de uitstoot van stikstof en fosfaat terugdringen om de kwaliteit van natuur en de biodiversiteit te borgen, en toch voldoende ruimte bieden aan de agrarische sector?
- Heeft de gemeente een rol in de gewenste transitie van de agrarische sector naar kringlooplandbouw, en zo ja, welke?
- Welke rol speelt de gemeente bij het inspelen op de klimaatverandering, waaronder het tegengaan van verdroging?
- Hoe kan de gemeente voorzien in de behoefte aan woningbouw en nieuwe bedrijventerreinen zonder dat dit ten koste gaat van natuur, landschap, cultuurhistorie en ruimtelijke kwaliteit?
- Welk woningbouwprogramma past het beste bij de ontwikkeling van de samenleving in de gemeente Tynaarlo, kiezen voor de eigen woningbehoefte of ook voor de regionale woningvraag?
- Hoe kan de gemeente het beste inspelen op de vergrijzende samenleving?
- Moet de gemeente de verschraving van het voorzieningenniveau in zowel de grote als de kleine kernen accepteren of er alles aan doen om dat te voorkomen?
- Hoe kan de gemeente voorzien in een aantrekkelijke inrichting van de openbare ruimte, gezien de veelheid aan eisen die worden gesteld op het gebied van verkeersveiligheid, beplanting, verblijfs- en speelobjecten, laadpalen etc.?

Dilemma's die we in het vervolg van deze *Discussienota* zullen vertalen naar verschillende opties voor beleidskeuzes.

Voor de opbouw van deze nota en ook voor de opbouw van de omgevingsvisie hebben we gekozen voor twee hoofdthema's: leefbare dorpen en vitaal platteland. Binnen deze hoofdthema's komen veel beleidsterreinen samen en is een integratie van ruimtelijk beleid van belang. Dat neemt niet weg dat er ook tussen de beide hoofdthema's afstemming en integratie van beleid aan de orde is.

Voor de beide hoofdthema's formuleren we de volgende beleidsdoelen:

1. Leefbare dorpen:

- Versterken leefbaarheid en ruimtelijke kwaliteit;
- Versterken groenstructuur, biodiversiteit en relatie omliggend landschap;
- Versterken kwaliteit openbare ruimte, met aandacht voor ontmoeten en bewegen;
- Inspelen op klimaatverandering en energietransitie;
- Woningbouw, inspeland op de woonwensen van de inwoners en gericht op versterken ruimtelijke kwaliteit;
- Uitbouwen van economische kansen en versterken kwaliteit bedrijventerreinen;
- Verbeteren bereikbaarheid.

2. Vitaal platteland:

- Een duurzame, toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied, met behoud en waar mogelijk versterken van landschap, natuur, biodiversiteit en cultuurhistorie;
- Inspelen op klimaatverandering en energietransitie;
- Toewerken naar een toekomstbestendige kringlooplandbouw;
- Ruimte voor toerisme en recreatie, met respect voor landschap en natuur.

Gespreksthema:

Kunt u zich vinden in de hier genoemde dilemma's en beleidsuitgangspunten voor de ruimtelijke ontwikkeling van de gemeente Tynaarlo? Of heeft u aanvullingen, andere inzichten of voorstellen tot aanpassing van de genoemde kenmerken?

Gebruikte bronnen voor dit hoofdstuk:

Input inwoners via participatie bijeenkomsten en website; adviezen APKK, GBOT en stakeholders; gemeentelijke, regionale, provinciale en nationale beleidsnota's; vakliteratuur (zie ook de nota Verkenningen Omgevingsvisie Tynaarlo).

2. Leefbare dorpen

De maatschappelijke ontwikkelingen waar de gemeente Tynaarlo de komende decennia mee te maken krijgt, betekenen het nodige voor de omgevingsvisie. Van de omgevingsvisie mag worden verwacht dat de relevante maatschappelijke ontwikkelingen worden geanalyseerd en dat heldere beleidslijnen (visie, beleid, strategische opgaven en programma's) worden uitgezet voor de toekomst. Om tot duidelijke beleidskeuzes te komen, willen we in dit hoofdstuk de opgaven en de discussies benoemen die voor de dorpen in de gemeente Tynaarlo van belang zijn. Waar mogelijk werken we alternatieve beleidsopties uit.

2.1. Versterken leefbaarheid

De leefbaarheid in de dorpen van Tynaarlo wordt hoog gewaardeerd, daarbij gaat het om een veelheid van aspecten: sociale samenhang, veiligheid, rust, cultuur, de omgeving, de woning, de openbare ruimte. In de omgevingsvisie richten we ons vooral op de fysieke aspecten van leefbaarheid. Op basis van het uitgevoerde leefbaarheidsonderzoek en de bijeenkomsten in de dorpen worden de volgende opgaven voor de omgevingsvisie genoteerd:

- De **vergrijzing** vraagt om specifieke aandacht voor ouderen: aangepaste woningen, woonzorg voorzieningen, inrichting openbare ruimte, ontmoetingsplaatsen.
- **Woningen bouwen:** levensloopbestendige woningen, zowel voor ouderen als jongeren. Vanuit de kleine kernen komt vaak de wens om samen met de gemeente nieuwbouw te ontwikkelen zodat bestaande voorzieningen, zoals scholen en sportclubs, kunnen blijven bestaan. Daarbij moet worden aangetekend dat het de vraag is in hoeverre dit echt substantiële meerwaarde heeft voor de voorzieningen. Ook is het de vraag of de gemeente hier een actieve ontwikkelende rol moet spelen of dat we het aan het particulier initiatief willen overlaten om nieuwbouw te ontwikkelen.
- Zorgen voor een **veilige woonomgeving**, veilige inrichting hoofdwegen (denk ook aan breder wordend landbouwverkeer) en fietspaden. Een woonomgeving die uitnodigt tot bewegen en ontmoeten (BIOR), ruimte om te spelen, fiets- en wandelroutes, ontmoetingsplekken.
- Levendige, multifunctionele **voorzieningencentra** in de drie grote kernen met voldoende ontmoetingsruimte, zowel in de openbare ruimte, in de horeca als in publieksvoorzieningen.
- Goed **openbaar vervoer**, maatwerk voor de kleine kernen.
- **Herstructurering van woonbuurten** met een matige woningkwaliteit, waar nodig sloop en nieuwbouw, met name bij sociale huur.

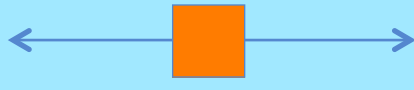
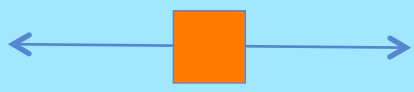

Deze leefbaarheidsaspecten werken we hierna verder uit, maar we zijn wel benieuwd waar u prioriteit aan zou willen geven bij het opstellen van de omgevingsvisie.

Gespreksthema leefbaarheid:

De leefbaarheid wordt door de inwoners van Tynaarlo hoog gewaardeerd. Bij het handhaven of versterken van de leefbaarheid doen zich een aantal dilemma's voor:

- a. We zien een verschraling van het voorzieningenniveau in veel kernen. Winkels en horeca hebben het moeilijk en het aantal gebruikers van onderwijs, sport en sociaal-culturele voorzieningen neemt af. De vraag die zich dan voordoet is of het zinvol is om groei na te streven door de bouw van nieuwe woningen, waarmee dan meer gebruikers van voorzieningen worden binnengehaald. Of dat je moet accepteren dat het wonen in kleine kernen betekent dat je voor je voorzieningen naar elders moet.
- b. Moet de gemeente bijspringen bij het in standhouden van voorzieningen met een ontmoetingsfunctie, zoals dorpshuizen, of ligt de verantwoordelijkheid daarvoor bij het dorp?
- c. In dit hoofdstuk hebben we een aantal generieke leefbaarheidsopgaven besproken. Aan welke van deze opgaven geeft u prioriteit? Moeten we bij het versterken van de leefbaarheid uitgaan van generieke maatregelen voor de hele gemeente of zouden we samen met inwoners moeten zorgen voor maatwerk per kern?

Deze vragen zijn nader uitgewerkt in de volgende keuze opties:

a.	De verschraling van het voorzieningenniveau tegengaan door ruimte te bieden voor nieuwbouw van woningen in de kleine kernen.		Accepteren dat voorzieningenniveau in de kleine kernen beperkt is. Nieuwbouw van woningen ter ondersteuning van voorzieningen niet gewenst
b.	De gemeente ondersteunt de sociaal-maatschappelijke voorzieningen in de dorpen die gericht zijn op ontmoeting, zoals dorpshuizen.		Het in stand houden van sociaal-maatschappelijke voorzieningen, zoals dorpshuizen, is een verantwoordelijkheid van de dorpen zelf.
c.	Kiezen voor generieke uitgangspunten voor de gemeente als geheel (maatschappelijke voorzieningen, openbare ruimte, BIOR, OV, veiligheid etc.)		Kiezen voor maatwerk per kern, samen met inwoners.

2.2. Inspelen op een vergrijzende samenleving?

De bevolking van de gemeente groeit de komende 10 jaar nog licht, maar tussen 2030 en 2040 verwachten we een stabilisatie tot lichte krimp. De samenstelling van de bevolking is heel divers. Relatief veel jongeren, relatief weinig mensen in de middenleeftijd en juist veel bewoners van de 55 en ouder. Van de 33.650 inwoners van de gemeente (per 1-1-2020) is 25% ouder dan 65 jaar. Na 2040 vakt de groei van het aantal ouderen af, maar de samenleving blijft meer vergrijsd dan nu het geval is. Zo groeit het aantal huishoudens van 85 jaar en ouder van 935 nu naar 2180 in 2050.

De vergrijzing heeft gevolgen voor de ruimtelijke inrichting van de gemeente. Door de sterke groei van het aantal vitale, kapitaalkrachtige ouderen liggen er volop kansen voor de vrijetijdssector (horeca, recreatie, fitness, gezondheid en wellness) en liggen er volop kansen voor vrijwilligerswerk en mantelzorg.

Deze demografische transitie heeft gevolgen voor het ruimtelijk beleid van de gemeente en voor de omgevingsvisie. De belangrijkste ruimtelijke opgaven voor de omgevingsvisie op dit vlak zijn:

- Er moeten meer **levensloopbestendige woningen** worden gebouwd, dat kan in de vorm van appartementen of grondgebonden woningen (bungalows), bij voorkeur dicht bij de voorzieningencentra. Overigens lijkt het gewenst woningen te realiseren die zowel geschikt zijn voor oudere als voor jongere huishoudens en alleenstaanden.
- Om **vereenzaming** tegen te gaan draagt het eraan bij als nieuwbouw plaatsvindt in 'complexen' met levensloopbestendige woningen waar bewoners van alle leeftijden samen kunnen leven en elkaar helpen indien nodig. Ook kan geëxperimenteerd worden met nieuwe vormen van wonen gecombineerd met zorg.
- **Voorzieningen** in de directe omgeving zijn voor ouderen van groot belang, gezien hun beperkte mobiliteit. Mede daarom is het van belang commerciële (winkels, horeca) en maatschappelijke voorzieningen (zorgcentra, ontmoetingsruimte, bibliotheek) zoveel mogelijk te bundelen in goed bereikbare multifunctionele voorzieningencentra (zie ook hierna onder 2.3.). Hierbij moet wel worden aangetekend dat zorg, boodschappen en veel andere diensten

- steeds meer ambulant of online zijn te betrekken, waardoor het niet voor iedereen noodzakelijk is om in de buurt van voorzieningencentra te wonen.
- Er liggen volop kansen voor voorzieningen die inspelen op de behoeften van **vitale ouderen**: cultuur, sport, recreatie, wellness etc.
- De inrichting van de **openbare ruimte** en de toegankelijkheid van voorzieningen moet afgestemd op mensen met een beperking.

Gespreksthema:

Welke beleidslijn zou de gemeente volgens u moeten aanhouden in de omgevingsvisie:

- a. De omgevingsvisie speelt actief in op de vergrijzende samenleving door het realiseren van een substantieel aantal levensloopbestendige woningen bij voorzieningencentra, door een passende inrichting van de openbare ruimte en door ruimte te bieden aan voorzieningen die inspelen op de behoeften van vitale ouderen, ook in de kleine kernen.

OF: De bestaande regelingen van betrokken organisaties en stakeholders zijn voldoende.

- b. Ouderen blijven bij voorkeur in hun eigen woning wonen. Daarom moet het accent liggen op het waar nodig aanpassen van de woning (traplift e.d.).

OF: Kiezen voor nieuwbouw van levensloopbestendige woningen voor ouderen.

Deze vraagstelling is uitgewerkt in de volgende keuze opties:

a	Samen met stakeholders actief inspelen op vergrijzende samenleving (voorzieningen, woningen, openbare ruimte, sociaal, zorg).		Bestaande regelingen van betrokken organisaties en stakeholders zijn voldoende.
b	Nieuwbouw levensloopbestendige woningen bij voorzieningencentra		Aanpassen bestaande woningen met voorzieningen voor ouderen.

2.3. Naar multifunctionele centra?

Voor de centra van Eelde, Paterswolde, Vries en Zuidlaren zijn of worden plannen ontwikkeld/ recent uitgevoerd om het centrum te versterken door onder meer concentratie van winkels, een aantrekkelijke inrichting van de openbare ruimte en voldoende parkeergelegenheid. Om de kwaliteit van de centra verder te verbeteren kan ingezet worden op de volgende opgaven:

- Naast commerciële voorzieningen (winkels, horeca, sport, ontspanning), daar waar mogelijk ook zorgen voor **maatschappelijke voorzieningen** in de centra: dorps huis, bibliotheek, medische zorgcentra.
- Het versterken van de **ontmoetingsfunctie**, bijvoorbeeld door voorzieningen te vestigen die uitnodigen tot verblijf, denk aan een dorps huis, een bibliotheek of een café-restaurant als onderdeel van een verpleeghuis.
- **Nieuwbouw** van appartementen of grondgebonden woningen voor oud en jong op loop/rollator afstand van het centrum.
- De inrichting van de **openbare ruimte** en de toegankelijkheid van voorzieningen moet afgestemd op mensen met een beperking en moet uitnodigen tot bewegen en ontmoeten.
- Stimuleren en faciliteren van een kwaliteitsslag in de **(medische)zorg** door bestaande voorzieningen te concentreren in multidisciplinaire zorgcentra (combinatie van huisartsen, apotheek, arts-assistenten, fysiotherapie etc.) bij de winkelcentra.

Gespreksthema:

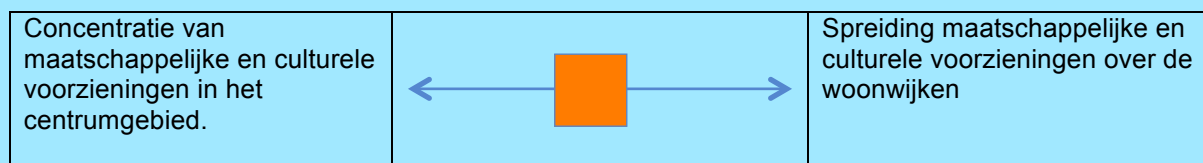
Welke beleidslijn zou de gemeente in de omgevingsvisie moeten aanhouden:

- a. Het principe van multifunctionele centra als beleidslijn hanteren. Voor het accommodatiebeleid van maatschappelijke voorzieningen daar waar mogelijk kiezen voor vestiging in de bestaande (winkel)centra. Te denken valt aan: bibliotheek/dorpshuis/ ontmoetingsruimte, scholen, gezondheidscentra, zorgkantoren, e.d. Ook voor commerciële voorzieningen (winkels, fitness/wellness/sportschool, horeca) geldt dat nieuwe vestigingen in principe in of bij de bestaande centra moeten plaatsvinden. De verplaatsing van verspreide vestigingen naar de centra wordt gestimuleerd en waar mogelijk gefaciliteerd.

OF:

- b. Zorgen voor spreiding van de maatschappelijke voorzieningen over de wijken, dat zorgt voor levendigheid in de verschillende woonwijken.

Dit gespreksthema heeft vooral betrekking op de centra van Eelde, Paterswolde en Zuidlaren. De keuze optie kan als volgt worden verbeeld:

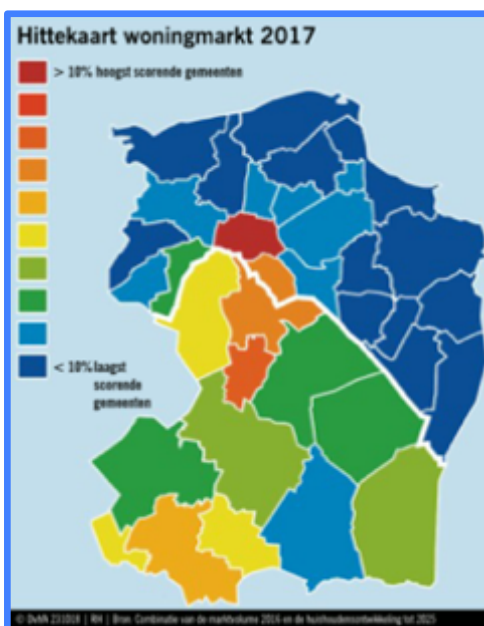
2.4. Wonen

Omvang bouwprogramma

Tot 2030 groeit de bevolking en het aantal huishoudens nog geleidelijk, daarna krimpt het aantal inwoners licht met 1,3% en stabiliseert het aantal huishoudens tot 2040. Voor het woningbouwprogramma van de gemeente betekent dit dat er de komende 10 jaar nog extra woningen moeten worden gebouwd om de huishoudengroei op te vangen en eventueel te voorzien in een deel van de regionale woningvraag. Voor de eigen woningbehoefte zijn de komende 10 jaar ca. 250 woningen extra nodig. Het aantal woningen dat voor de regionale woonvraag wordt gebouwd is afhankelijk van de beschikbare ruimte en de beleidsmatige inzet. Binnen de RGA (Regio Groningen-Assen) zijn meerdere scenario's uitgewerkt voor de groei van de woningvoorraad van Tynaarlo voor de periode 2020-2029. De meest realistische scenario's zijn (exclusief Ter Borch):

- Midden-scenario: + 625 woningen
- Trendscenario: +1015 woningen

Welk scenario het gaat worden is vooral afhankelijk van de ontwikkeling van de regionale woningmarkt en van de ruimte die binnen de gemeente geboden kan worden voor de bouw van woningen voor woningzoekenden van buiten de gemeente. Het te realiseren woningbouwprogramma is voor een belangrijk deel een beleidsmatige keuze: in welke mate zetten we in op het ontwikkelen van bouwlocaties voor de regionale woningmarkt?

Figuur 6. Hittekaart woningmarkt 2017 geeft een beeld van de krapte op de woningmarkt in de regio en de bijzondere positie van de gemeente Tynaarlo als geliefde woongemeente. (bron: DvhN, okt. 2018)

Gespreksthema:

Voor de komende 10 jaar zetten we in op een woningbouwprogramma dat moet leiden tot een groei van de woningvoorraad met:

- 625 woningen (afremmen groeitrend laatste 10 jaar), of:
- 1015 woningen (volgen groeitrend laatste 10 jaar)

Bouwen voor overloop vanuit Groningen en daarnaast voldoende woningen voor eigen inwoners - trendscenario: 1015 woningen of meer?

Focus op de bouw van woninger voor de woningvraag vanuit de eigen gemeente. Geen nieuwe woningbouw-locaties - midden-scenario: 625 woningen of minder?

Verdeling bouwprogramma over de kernen

Voor de komende tien jaar zal er voldoende plancapaciteit beschikbaar moeten zijn om de huishoudengroei te realiseren (625) en tevens zal er ruimte moeten zijn ter vervanging van te slopen woningen (ca. 100). Minimaal is ruimte nodig voor de bouw van 725 woningen, maar extra ruimte is verstandig om tegenvallers bij de te ontwikkelen projecten te kunnen opvangen. Het volgende overzicht geeft aan wat de plancapaciteit in bestaande plannen is per kern. In dit overzicht is de bouwcapaciteit in Ter Borch buiten beschouwing gelaten, met die wijk wordt ingespeeld op de stedelijke woningvraag vanuit Groningen.

De verdeling van het gewenste bouwprogramma over de kernen (model a) is gebaseerd op het woonwensen onderzoek van Companen (2018 en 2020) en sluit dus het beste aan op de wensen van woningzoekenden vanuit de gemeente en de regio, echter gezien de beperkte beschikbare plancapaciteit in Eelde-Paterswolde kan ook een ander verdeelmodel worden gekozen, welke iets minder direct aansluit bij de woonvoorkeuren en waarbij extra programma wordt gerealiseerd in Zuidlaren en Vries (model b).

Dorpen	Verdeling gewenste woningbouwprogramma 2020 - 2030		
	a. Woonvoorkeur model, in % en aantallen woningen:	b. Extra ruimte in Zuidlaren en Vries, in % en aantallen woningen:	Beschikbare capaciteit in bestaande plannen (excl. Ter Borch)
Eelde-Paterswolde	50%: 350	35%: 250	230
Vries	15%: 100	20%: 150	300
Zuidlaren	30%: 250	40%: 300	380
Kleinen kernen	5%: 25	5%: 25	40
Totaal	100%: 725	100%: 725	950

Gespreksthema:

1. Bij nieuwbouw in de bestaande kernen lopen we aan tegen een veelheid van voorwaarden die de bouw van woningen ernstig belemmeren. Zo mag nieuwbouw niet ten koste gaan van groen en van het dorps karakter, geen hoogbouw en geen verdichting. Maar er moet wel worden gebouwd om te voorzien in de woningvraag, om een meer gevarieerd woningaanbod te realiseren en om prijsopdrijving in de bestaande woningvoorraad te voorkomen. Een dilemma waar het gemeentebestuur regelmatig tegenaan loopt. De vraag is dan ook: welke van de genoemde voorwaarden zouden we moeten inleveren om toch nieuwbouw te realiseren? Welke voorwaarden zijn wel en welke zijn niet of minder cruciaal.

Voor de verdeling van het woningbouwprogramma over de kernen in de gemeente zijn een aantal opties mogelijk, welke optie heeft uw voorkeur?

2.	Nieuwbouwprogramma gemeente en corporaties evenwichtig verdelen over grote en kleine kernen.		Nieuwbouwprogramma gemeente en corporaties concentreren in de grotere kernen.
3.	Bij woningbouwprogramma accent op Eelde-Paterswolde (volgen woonvoorkeur)		Vanwege beperkte mogelijkheden in Eelde-Paterswolde accent op Vries en Zuidlaren

Bouwprogramma per kern

Voor Eelde-Paterswolde geldt dat er voor de genoemde scenario's te weinig woningbouwcapaciteit is tot 2030. De bestaande bouwcapaciteit in harde en deels nog te ontwikkelen plannen ligt op ca. 150 (o.a. Schelfhorst, Centrum Eelde, Paterswolde-Noord, Groote Veen, vm gemeentehuis). Daarnaast is er ruimte binnen de bestaande kern op verschillende locaties (o.a. vm. schoollocaties, kascomplexen, bedrijfslocaties) en bij De Drift, in totaal ca. 80, maar de ontwikkelingsmogelijkheden zijn onzeker. Om het gewenste bouwprogramma te realiseren dient extra bouwcapaciteit te worden ontwikkeld voor de bouw van minimaal ca. 150 woningen bij het midden scenario, en ca. 250 bij het trendscenario. Opties om dit extra programma te ontwikkelen zijn:

- Extra verdichting in de bestaande kern door appartementencomplexen te bouwen op vrijkomende (school)locaties en ontwikkelen van geschikte bouwlocaties (marginale bedrijfslocaties, leegstaande kassencomplexen en dergelijke);
- Ontwikkelen van uitleglocaties aan de rand van Eelde-Paterswolde.

Gespreksthema:

Om voor Eelde-Paterswolde extra bouwcapaciteit te realiseren voor 150 tot 250 woningen liggen de volgende opties voor:

- Extra verdichting bestaande kern door het ontwikkelen van bouwlocaties binnen het bestaande dorp;
- Naast locaties in bestaande kern het ontwikkelen van nieuwe uitleglocaties aan de randen van de bebouwde kom.

Eelde-Paterswolde: Accent op bouwen binnen de bestaande kern, actief grondbeleid.		Naast locaties in bestaande kern het ontwikkelen van nieuwe uitleglocaties aan de randen van de bebouwde kom.
--	--	---

Voor alle scenario's en verdelingsopties geldt voor **Vries** dat er voldoende bouwcapaciteit beschikbaar is (Nijstad, ACM, vm. gemeentehuis en Vries-Zuid), wel moet nieuwbouw buiten de kern goed worden afgewogen tegen de herstructureringsopgave in de oudere wijken.

Voor **Zuidlaren** is ruimte voor de bouw van circa 380 woningen (PBH terrein, Noorder Sanatorium, Tienelswolde en enkele kleinere locaties): voldoende bouwcapaciteit bij het midden-scenario. Bij een keuze voor het trendscenario zal extra bouwcapaciteit nodig zijn voor ca. 100 woningen. Nader uit te werken opties: verdichting PBH locatie, locatie Zuid-Es.

Voor de **kleine kernen** geldt dat beperkte woningbouwcapaciteit beschikbaar is. Nieuwbouw zal hier vooral plaatsvinden ter vervanging van bestaande (slechte of niet passende) woningen en via de rood-voor-rood regeling. Voor de kernen Zeijen, Tynaarlo en De Groeve zijn er mogelijkheden voor het toevoegen van meerdere woningen, passend in de ruimtelijke structuur van het dorp. Daar geldt als uitgangspunt dat de initiatieven voor woningbouw vanuit de markt moeten worden opgepakt.

Gespreksthema:

Het beleid van de corporaties is gericht op het afbouwen van haar bezit in de kleine kernen, dat leidt tot een eenzijdiger bevolkingssamenstelling en tot bezwaren bij bewonersorganisaties. Daarom leggen we de volgende keuze voor:

Corporaties moeten de huurwoningen in de kleine kernen behouden, verbeteren en eventueel uitbreiden		Accepteren dat huurwoningen in de kleine kernen worden verkocht.
---	--	--

Woningtypologie

Het door Companen (2018, 2020) uitgevoerde woningmarkt onderzoek leidt tot een woningtypologie, waarbij het accent ligt op de bouw van koopwoningen, met name 2-onder-1 kap en vrijstaand, inspeland op de vraag van jonge gezinnen, vooral vanuit de stad Groningen. Daarnaast wordt uit het onderzoek van dit bureau ook duidelijk dat er veel behoefte is aan woningen in beschermd-wonen concepten (140) en aan levensloopbestendige woningen (appartementen en grondgebonden). De keuze voor de woningtypologie is bepalend voor de te ontwikkelen woningbouwlocaties. Naast de woningtypologie van Companen zetten we een typologie die in veel sterkere mate inspeelt op de woningvraag vanuit de oudere doelgroep, een duidelijke wens die bij de participatie rond de omgevingsvisie naar voren kwam. Door voor deze doelgroep te bouwen kan doorstroming plaatsvinden en komen bestaande grote woningen beschikbaar voor gezinnen met kinderen.

Gespreksthema:

Welke van de in onderstaande tabel opgenomen woningbouwverdeling is het meest wenselijk:

- a. Accent op de bouw van kleinere levensloopbestendige woningen. Waarmee de bestaande vraag wordt bediend en tevens doorstroming op gang komt, zodat grote eengezinswoningen beschikbaar komen.
- b. Accent op eengezins-koopwoningen (met name vrijstaand en 2-onder-1 kap).

a. Accent op de bouw van levensloopbestendig woningen voor kleine huishoudens. Tevens bouwen voor doorstroming.		b. Accent op grote gezinswoningen (vrijstaand en 2/1 kap). De trend volgen conform onderzoek Companen.
---	--	--

Woningtypologie	a. Typologie met accent op ouderenhuisvesting	b. Woningvraag volgens onderzoek Companen
huur eengezins sociaal	5%	5%
huur eengezins overige huur	5%	7%
huurappartement sociaal	15%	5%
huurappartement overige huur	15%	5%
koop rijwoning	10%	7%
koop 2-onder-1 kap	10%	28%
koop vrijstaand	20%	33%
koopappartement	20%	10%

Slopen of renoveren

Doordat veel woningen in de gemeente gebouwd zijn in de jaren 1950 tot 1970 kent de woningvoorraad veel woningen van matige kwaliteit: bouwkundig, woon-technisch en energetisch. Dat geldt zowel voor koop- als huurwoningen. Voor de sociale huursector wordt geschat dat enkele honderden woningen te matig van kwaliteit zijn om via renovatie nog weer meerdere decennia mee te gaan. Renoveren en verduurzamen lijken voor deze woningen te dure opties, bovendien kunnen vraagtekens worden geplaatst bij de basiskwaliteit van deze woningen. Sloop gevolgd door nieuwbouw van energie-neutrale, levensloopbestendige woningen (grondgebonden en appartementen) lijkt op dit moment de beste optie. Bij de sloop/verbouwing van karakteristieke woningen gaan we wel uit van behoud van het karakter/aanblik van het dorp. Over de omvang en aard van deze herstructurering zal overleg met de beide woningcorporaties worden gevoerd en afhankelijk daarvan vindt opname in de omgevingsvisie plaats.

In 2050 moet heel Nederland van het aardgas af zijn. Woningen en gebouwen zullen met duurzame warmte verwarmd worden en er zal schone elektriciteit gebruikt of zelfs zelf opgewekt worden. Deze gewenste energie- en warmtetransitie geldt ook voor de particuliere koopwoningen. Daar valt echter geen grootschalige herstructurering te verwachten, vanwege het versnipperde woningbezit. Wel kan worden gekozen voor gezamenlijke oplossingen voor duurzame warmte of elektriciteit, bijvoorbeeld in de vorm van een energiecoöperatie per dorp of buurt.

Gespreksthema's:		
1. Voor de aanpak van de kwalitatief matige huurwoningen liggen de volgende opties voor: <ul style="list-style-type: none"> ➤ Zoveel mogelijk woningen slopen en nieuwbouw van duurzame, levensloopbestendige woningen (grondgebonden en appartementen) in nauwe samenwerking tussen gemeente, corporaties en particuliere initiatiefnemers; ➤ De corporaties bepalen wat er met hun woningvoorraad gaat gebeuren, de gemeente houdt zich afzijdig. 		
1.	Sloop en nieuwbouw oudere huurwoningen: gemeente en corporatie werken samen aan herstructurering van de wijk, ieder vanuit hun eigen rol. Waar mogelijk de particuliere voorraad meenemen bij warmtetransitie.	
		Verantwoordelijkheid voor aanpak oudere huurwoningen primair bij de corporaties. Gemeente houdt zich afzijdig.
2. Voor de aanpak van de particuliere woningvoorraad van matige kwaliteit is de vraag hoe we dat op gestructureerde wijze zouden kunnen aanpakken?		

2.5. Economie

De economische speerpunten van beleid krijgen hun ruimtelijke uitwerking in de omgevingsvisie:

- Voldoende, goed ingerichte bedrijven-locaties, met name voor het lokale bedrijfsleven;
- Opwaardering bestaande bedrijventerreinen, passend binnen de toekomstige vraag (flexibiliteit, duurzaamheid, ruimte voor ZZP-ers, digitale ontsluiting);
- Optimaal functionerende voorzieningen centra;
- Versterken vrijetijdseconomie (recreatie en toerisme);
- Begeleiden agrarische sector naar een toekomstbestendige vorm van (kringloop-) landbouw.

Op deze plek willen we u de strategische opgaven voor bedrijfsterrein ontwikkeling voorleggen. De overige economisch speerpunten van beleid komen elders in deze notitie aan de orde.

Nieuw bedrijventerrein?

Voor de vestiging van met name regionaal opererende bedrijven zijn de volgende locaties beschikbaar: Ter Borch, GAE en Flora Holland Eelde-De Punt. Daarnaast is er binnen de Regio Groningen-Assen voldoende ruimte voor deze categorie bedrijven.

Ook voor het lokale bedrijfsleven zijn er verschillende locaties binnen de gemeente, echter vrijwel al die locaties zijn uitgegeven. Daardoor is er geen ruimte voor uitbreidingsmogelijkheden of nieuwbouw voor lokaal gebonden bedrijven (aannemers, garagebedrijven en dergelijke). Uit gesprekken met ondernemers blijkt dat er daarnaast behoefte is aan locaties voor bedrijven die wonen en werken willen combineren.

De mogelijkheden voor de aanleg van nieuwe, kleinschalige bedrijventerreinen zijn beperkt, zeker als het gaat om centraal gelegen terreinen. In eerdere plannen (o.a. Structuurplan Tynaarlo 2006) is Vriezerbrug-Zuid als optie genoemd. De ontwikkeling van deze locatie vormt een forse ingreep in het landschap en is mede daarom niet onomstreden.

Het niet ontwikkelen van een nieuw bedrijventerrein kan ook positieve effecten hebben op bestaande terreinen, daar zal meer worden geïnvesteerd in bestaande panden en in de omgeving. In dat geval liggen er kansen voor revitalisering van onder andere Vriezerbrug-Noord. Het wel ontwikkelen van Vriezerbrug-Zuid zou kunnen leiden tot leegstand en verpaupering op Vriezerbrug-Noord. Het al dan niet ontwikkelen van een nieuw bedrijventerrein vormt dan ook een belangrijk discussiepunt.

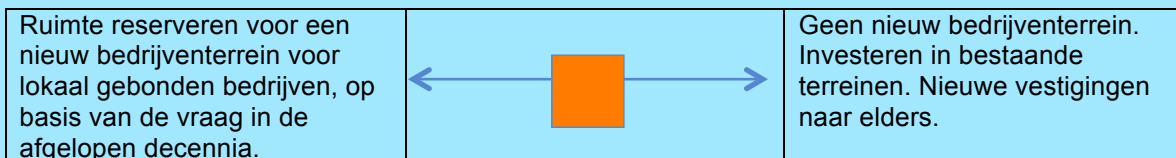
Daarom leggen we de volgende dilemma's aan u voor:

Gespreksthema:

Moeten we in de omgevingsvisie wel of niet zorgen voor ruimte voor een nieuw bedrijventerrein in de gemeente Tynaarlo, specifiek voor kleinschalige plaatselijke bedrijven?

Mogelijke opties:

- We ontwikkelen een nieuw bedrijventerrein, kleine kavels, specifiek voor lokale bedrijven, in een groene setting.
- We voorzien vooralsnog geen ontwikkeling van een nieuw bedrijventerrein. We faciliteren lokale bedrijven om ter plaatse te vernieuwen of uit te breiden, dan wel dat gebruik wordt gemaakt van bestaande bedrijfsruimte elders (binnen of buiten de gemeente).

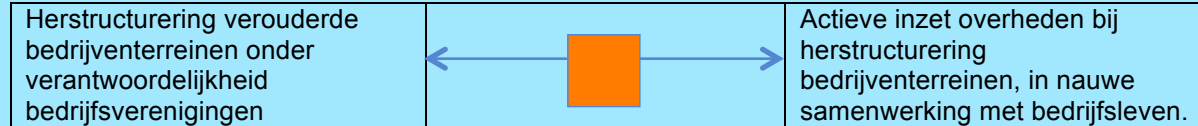
Vriezerbrug-Zuid:

Indien gekozen zou worden voor een nieuw bedrijventerrein voor kleinschalige, lokaalgebonden bedrijven dan komt de locatie Vriezerbrug als mogelijkheid. Deze locatie is eerder ook al in beeld geweest voor de vestiging van zonnevelden zorgvuldig ingepast in het landschap, een zogenaamd energielandschap. Daarom leggen we een aantal keuzemogelijkheden aan u voor:

1. Vriezerbrug-Zuid ontwikkelen als bedrijventerrein ingepast in een energielandschap;
2. Vriezerbrug-Zuid ontwikkelen als bedrijventerrein;
3. Vriezerbrug-Zuid ontwikkelen als energielandschap: zonnevelden ingepast in het landschap;
4. Huidige bestemming handhaven en voortzetten agrarisch gebruik.

Gespreksthema:

Veel bedrijventerreinen in de gemeente zijn verouderd, leegstand en verpaupering dreigen. Herstructurering is gewenst, maar wie neemt daarvoor de verantwoordelijkheid, de bedrijven, de gemeente of samen?

2.6. Mobiliteit

De ligging van Tynaarlo als woongemeente, midden tussen de steden Groningen en Assen, met hun werkgelegenheid en voorzieningen, zorgt ervoor dat de bewoners intensieve verkeersdeelnemers zijn. Voor de gemeente is bereikbaarheid van Groningen en Assen een belangrijk thema, maar ook de bereikbaarheid van bestemmingen in de gemeente zelf, zoals winkelvoorzieningen, zijn van belang. Van het totale gemeentelijke verkeer is 40% gericht op de stad Groningen, 20% op Assen, 30% op een bestemming binnen de gemeente en 10% gaat naar een andere bestemming.

Het beleid op het gebied van verkeer en vervoer wordt in belangrijke mate bepaald vanuit de provincies en de RGA (Regio Groningen-Assen), met als belangrijkste beleidslijnen:

- Streven naar duurzame mobiliteit, stimuleren gebruik fiets/e-bike en OV.
- Stimuleren smart-mobility, gebaseerd op keten-mobiliteit: slimme overstappen van particulier vervoer op openbaar vervoer via transferia en vervoerhubs per dorp, met de A28 en N34 als hoofdassen van openbaar vervoer.
- Goede fietsroutes vanuit de kleine kernen naar de vervoerhubs.
- Aanleg doorfietsroutes naar Groningen en Assen.
- Stimuleren verkeersveiligheid.

Doorfietsroutes

Aan de doorfietsroute Groningen-Assen langs het Noord-Willemskanaal wordt gewerkt.

De wenselijkheid van de route Zuidlaren – Haren/Groningen wordt breed gedragen, alleen over de mogelijke tracés is geen eenduidigheid. De vraag is dan ook of we in de omgevingsvisie mogelijke tracés in beeld willen brengen of gaan we niet verder dan het bepleiten van de doorfietsroute en een studie naar alternatieve tracés.

Ook wordt in de regionale stukken de optie voor een doorfietsroute tussen Zuidlaren en Vries genoemd. De aanleg van deze route zal gepaard gaan met de sloop van enkele panden en daarmee wordt het een duur project. De vraag die hier aan de orde is: hoe we aankijken tegen de noodzaak van een doorfietsroute tussen Zuidlaren en Vries, mede gezien het kostenplaatje.

Gespreksthema:		
De doorfietsroute Zuidlaren – Haren opnemen in de omgevingsvisie, twee mogelijke opties:		
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Alternatieve tracés uitwerken en op kaart zetten; ➤ Studie naar alternatieve tracés bepleiten. 		
Aansturen op tracé-studie doorfietsroute Zuidlaren-Haren	← — [ ] — →	Geen behoefte aan doorfietsroute Zuidlaren – Haren
De doorfietsroute Vries – Zuidlaren:		
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Wens tot aanleg route laten vervallen gezien de kosten en de ruimtelijke ingrepen; ➤ Vasthouden aan aanleg fietsroute. 		
Aansturen op tracé-studie doorfiets-route Zuidlaren-Vries langs N386	← — [ ] — →	Geen behoefte aan doorfietsroute Zuidlaren-Vries langs N386

Knooppunt A28-N386

Vanuit de kern Tynaarlo en de bedrijfsvereniging Vriezerbrug is het idee geopperd om bij de aansluiting van de N386 (de dorpenweg) op de A28 (OV-as) een vervoer hub te ontwikkelen. Geen bovenregionaal P&R zoals bij De Punt, maar een vervoerknooppunt voor de bewoners van Tynaarlo en Vries en voor de bedrijven in de omgeving. De vele buslijnen die over de A28 rijden zouden onder het viaduct een stop kunnen maken en passagiers in de richting Groningen en/of Assen kunnen vervoeren. De bushaltes sluiten aan op een ruime parkeervoorziening, met fietsenstalling (incl. huurfietsen), busverbinding of hub taxi naar Vries, Tynaarlo en Zuidlaren via de N386. Ook in de visie van de RGA (Regio Groningen-Assen) past een vervoer hub op deze plek, maar om dat te realiseren moet er bij de regio de bereidheid zijn te investeren in een aanpassing van de op- en afritten en zullen de verschillende buslijnen die over de A28 rijden er moeten halteren.

Een dergelijke vervoer hub zou zich kunnen ontwikkelen tot een levendig ontmoetingspunt, een meetingpoint voor ondernemers, ZZP-ers, toeristen. Voor ondernemers ontstaan interessante werken ontmoetingsplekken. Een nieuw knooppunt voor de gemeente Tynaarlo, waar een impuls vanuit kan gaan voor het bedrijfsleven in het algemeen en specifiek voor het bedrijventerrein Vriezerbrug.

Gespreksthema:		
Voor de ontwikkeling van het knooppunt A28/N386 liggen de volgende opties voor:		
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Huidige situatie in grote lijnen handhaven, incl. beperkte bushaltering vanaf de A28 (model a); ➤ Inzetten op de ontwikkeling van een levendig knooppunt met aanpassing op- en afritten, OV hub, uitbreiden parkeervoorzieningen (auto en fiets). 		
Geen hub of knooppunt, huidige situatie handhaven. Model a.	← — [ ] — →	Ontwikkeling vervoer hub bij knooppunt A28/N386. Model b.

Model a:

Model b:

Ov-bereikbaarheid kleine kernen

Voor veel kleine kernen vormt de bereikbaarheid per openbaar vervoer een aandachtspunt, al ligt dat verschillend per kern. Bediening van deze kleine kernen met regulier busvervoer is uitgesloten. Beleidslijn zou kunnen zijn: de dorpen moeten, indien gewenst, zelf voor een oplossing zorgen in de vorm van kleinschalig (particulier) vervoer als aanvulling op beschikbare opties (taxi-hub). De gemeente en/of het OV bureau kunnen wellicht ondersteuning bieden bij het organiseren van een buurtbusje, deelauto, dorps-Uber etc.

Gespreksthema:

Hoe kunnen we er voor zorgen dat de bereikbaarheid van de kleine kernen per openbaar vervoer wordt verbeterd? Moeten de inwoners dat zelf regelen of kan de overheid voor een oplossing zorgen?

Verkeersveiligheid

Verkeersveiligheid vormt bij de gesprekken over leefbaarheid een belangrijk thema. Te hard rijden, veiligheid voor fietsers, veilige oversteekplaatsen worden veelvuldig genoemd - vooral bij scholen, winkelcentra. Velen bepleiten beperken verkeerssnelheid op de hoofdwegen in de dorpen, van 50 naar 30 km per uur. In dat geval zou elk dorp een 30 km zone worden. Het betekent kiezen voor een meer dorpsere inrichting, met bijv. fietsers weer op de rijbaan in plaats van vrijliggende fietspaden, drempels en vluchtheuvels; verkeersdeelnemers moeten dan meer op elkaar letten. De vraag is of een dergelijke inrichting wenselijk is. De Tweede Kamer heeft in een motie aangegeven dat de bebouwde kom in principe als 30-km zone moet worden ingericht. De gemeente kan besluiten doorgaande wegen daarvan uit te sluiten. Waar zou de gemeente voor moeten kiezen: bebouwde kom volledig 30 km zone, of sommige wegen daarvan uitsluiten? En welke wegen zouden dat dan moeten zijn?

Gespreksthema:

Wat heeft uw voorkeur:

- Huidige verkeerssituatie handhaven (wijkontsluitingswegen 50 km en in de woonbuurten 30 km)
- De bebouwde kom in alle dorpen volledig 30 km, ook de wijkontsluitingswegen.

Huidige verkeerssituatie handhaven (wijkontsluitingswegen 50 km en in de woonbuurten 30 km).		De bebouwde kom in alle dorpen volledig 30 km, ook de wijkontsluitingswegen.
--	--	--

Gebruikte bronnen voor dit hoofdstuk:

Input inwoners via participatie bijeenkomsten en website; leefbaarheidsonderzoek; adviezen APKK, GBOT en stakeholders; gemeentelijke, regionale, provinciale en nationale beleidsnota's; vakliteratuur (zie ook de nota Verkenningen Omgevingsvisie Tynaarlo).

3. Vitaal platteland

Het buitengebied van de gemeente Tynaarlo wordt gekenmerkt door een hoge landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteit. Die landschappelijke waarde vormt de resultante van eeuwenlange ruimtelijke ontwikkeling. De prehistorische ondergrond, met zijn karakteristieke beekdalen en zandruggen, is in de loop der tijd in cultuur gebracht, dat heeft onder andere geresulteerd in het karakteristieke esdorpenlandschap, met veenontginningen aan de randen. De oorspronkelijke kwaliteiten worden gekoesterd, maar ook latere ingrepen hebben hun waarde, zoals de 19^e-eeuwse landgoederen bij Eelde-Paterswolde, de groenstructuren van de naoorlogse ruilverkavelingen, de natuurontwikkeling rond de Drentse Aa en de Hunze. Van het totale gemeentelijk grondgebied is 74% in gebruik als landbouwgrond. 10% bestaat uit natuurgebied, via het Netwerknatuur Nederland (NNN) zijn of worden de verschillende natuurgebieden met elkaar verbonden. De bescherming van de kwaliteit van deze natuurgebieden is grotendeels geborgd in landelijke en provinciale beleidsvisies en verordeningen. Daarnaast heeft de gemeente met het LOP (Landschapsontwikkelingsplan 2009) een hele sterke basis om de landschappelijke kwaliteit te waarborgen en te versterken.

De omgevingsvisie zal vooral bestaand beleid volgen, zoals verwoord in het LOP, en gericht zijn op het in stand houden en versterken van bestaande waarden en kwaliteiten. Dat neemt niet weg dat zich de komende decennia enkele ingrijpende ruimtelijke ontwikkelingen kunnen voordoen die vragen om een afweging tussen behoud van kwaliteit en ruimte geven voor nieuwe initiatieven. De omgevingsvisie zal leidend zijn bij deze ruimtelijke afweging. Om het gesprek over de te nemen beleidskeuzes op een uitnodigende en inzichtelijke wijze te voeren, inventariseren we in dit hoofdstuk de mogelijke dilemma's en benoemen we relevante gespreksthema's.

3.1. Ruimtelijke kwaliteit landschap

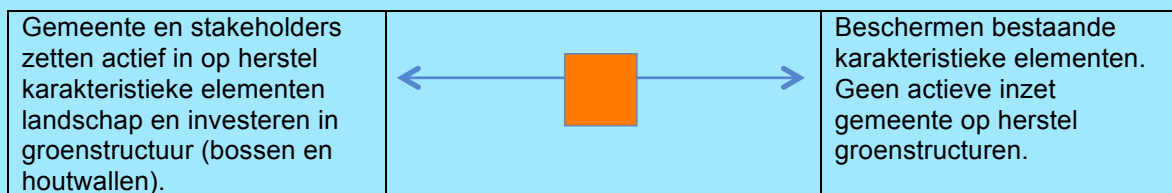
In de nota *Verkenning omgevingsvisie Tynaarlo* is een uitgebreide beschrijving gegeven van de geologische structuur van het landschap en van de cultuurhistorische elementen en structuren. Veel van de oorspronkelijke kenmerken en structuren zijn nog goed zichtbaar in het landschap, zoals het karakteristieke patroon van ruggen en laagtes, en de bijzondere kenmerken van het esdorpenlandschap. Een belangrijk dilemma dat zich voordoet is in hoeverre de benoemde kenmerken kost wat het kost behouden en versterkt moeten worden of dat we ons moeten beperken tot het zoveel mogelijk faciliteren van nieuwe initiatieven binnen de beschermde kaders die wet- en regelgeving ons opleggen.

Gespreksthema:

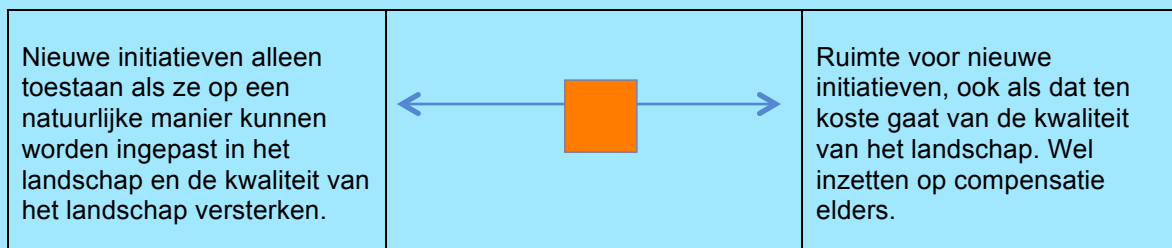
Hoe kunnen we de landschappelijke kwaliteit behouden en zo mogelijke versterken en toch voldoende ruimte bieden aan de te verwachten ruimtelijke ontwikkelingen? Zouden we niet toe moeten naar concentratie van natuurgebieden in grote eenheden en versnippering tegengaan?

Mogelijke opties voor de omgevingsvisie:

- Gemeente zet samen met stakeholders actief in op behoud van bestaande en herstel van verdwenen karakteristieke landschappelijke elementen, zoals het patroon van ruggen en laagtes (beekdalen), de groenstructuur en de bijzondere kenmerken van het esdorpenlandschap. Groenstructuren die deze karakteristieke elementen begeleiden en ondersteunen worden beschermd en waar nodig hersteld.
- De gemeente beperkt zich tot het beschermen van de bestaande karakteristieke landschappelijke elementen.

Ondanks het beleid, gericht op het beschermen van landschap en natuur, wil de gemeente ruimte bieden aan nieuwe initiatieven, zoals zonnevelden, recreatievoorzieningen, natuurontwikkeling, woningbouw, landbouw, infrastructuur. De vraag die zich aandient is hoe we die nieuwe initiatieven op een goede en verantwoorde manier kunnen inpassen in het landschap van de gemeente Tynaarlo. Kunnen we nieuwe ontwikkelingen ‘inpakken’ in nieuwe, in het landschap, passende groenstructuren? Of moeten we zorgen voor compensatiemaatregelen: nieuwe natuur als compensatie voor nieuwe ontwikkelingen? Of kunnen we nieuwe ontwikkelingen zo inpassen dat ze de kwaliteit van het landschap versterken? En hoe gaan we e.e.a. vastleggen in de omgevingsvisie?

3.2. Natuur en biodiversiteit

Eenzijds staat de kwaliteit van de natuur in de gemeente onder druk, dat komt tot uitdrukking in verminderde biodiversiteit. Anderzijds zien we een door hogere overheden ingestoken beleid om via het Natuurnetwerk Nederland de kwaliteit en de samenhang van de natuur in de gemeente te versterken. De verantwoordelijkheid voor het verbeteren van de biodiversiteit en het uitvoeren van het Natuurnetwerk Nederland ligt bij alle bestuursniveaus. De mate waarin de gemeente actief wil en kan inzetten op het realiseren van de op provinciaal en rijksniveau gestelde doelen vormt een beleidsmatig dilemma dat we als volgt in de discussie over de omgevingsvisie aan stakeholders willen voorleggen.

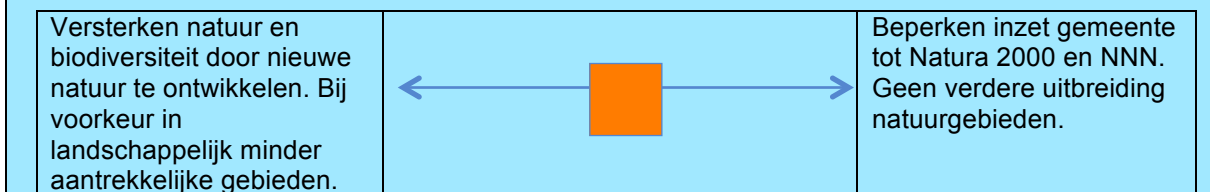
Gespreksthema:

Wat zou de gemeente kunnen doen om het **natuurnetwerk Nederland (NNN)** te ondersteunen, te versterken en eventueel verder uit te werken?

Mogelijke beleidsopties:

- Het NNN (2020) wordt opgenomen in de omgevingsvisie van de gemeente. Het initiatief voor de realisatie van de projecten die hieruit voortvloeien ligt bij de provincie. De gemeente brengt haar belangen in en zorgt als bevoegd gezag voor bestemmingsregeling en vergunningverlening.
- De gemeente kiest voor een meer actieve rol. Bijvoorbeeld door te kiezen voor een gebiedsgerichte aanpak om samen met grondeigenaren te komen tot realisatie van de gewenste biodiversiteit, bijvoorbeeld door gebruik te maken van de Agenda BBB (Boer, Burger, Biodiversiteit). Of bijvoorbeeld door de NNN-structuur aan te grijpen om het natuurnetwerk te verbinden met de dorpen via robuuste groen/boscorridors.

Vraag: wat zou een meer proactieve houding betekenen voor de omgevingsvisie, hoe krijgt die vorm op structuurniveau?

Stikstof problematiek

Voor de op te stellen omgevingsvisie is het van belang te bepalen hoe kan worden gekomen tot een goede balans tussen landbouw en natuur. De natuur in de gemeente lijdt onder de uitstoot van ammoniak door de landbouw, met name door de melkveeteelt. Het Rijk kiest voor een forse beperking van de stikstof depositie (-26% tot 2030), zie ook commissie Remkes. En daarnaast lijdt de biodiversiteit onder de uitputting van de landbouwgrond en met name door het gebrek aan kruidenrijke graslanden.

Gespreksthema:

De vraag waar we voor staan is hoe we de stikstof- en fosfaatuitstoot kunnen terugdringen en de biodiversiteit in het landelijkgebied kunnen verbeteren. Dat kan bijvoorbeeld door over te stappen op kringlooplandbouw of natuur inclusieve landbouw of door vormen van agrarisch natuurbeheer (met subsidie). Ook het uitkopen van bedrijven wordt genoemd. De provincie speelt een prominente rol bij de uitvoering van het rijksbeleid. Welke rol kan de gemeente c.q. de omgevingsvisie in dit kader spelen?

Mocht in het kader van het rijksbeleid de aankoop van bedrijven aan de orde komen, waar ligt dan voor de gemeente de prioriteit en welke ontwikkeling kan plaatsvinden op de grond van de uitgekochte bedrijven?

De vraag is of het zinvol is om in een zone rond de natuurgebieden afspraken te maken over het beperken van de stikstof depositie. Hoe groot moet die zone dan zijn? Onder welke voorwaarden kunnen we dat bereiken.

We brengen deze beleidsvragen als volgt in beeld:

1.	Beperken uitstoot stikstof en fosfaat door stimuleren kringloop landbouw via actieve gebiedsgerichte aanpak door gemeente en stakeholders.		Passieve houding gemeente. Overstap naar kringloop landbouw is een zaak van de sector en de individuele landbouwbedrijven.
2.	Gemeente neemt actieve houding aan bij aanwijzen gebieden die in aanmerking komen voor uitkoop vrijkomende landbouwbedrijven. Actief grondbeleid.		Stikstof- en fosfaatbeleid is zaak van provincie en rijk. Geen actief (grond)beleid gemeente.

Biodiversiteit

De omgevingsvisie biedt de kans om te omschrijven waar en op welke manier de gemeente proactief kan en wil bijdragen aan **verbetering van de biodiversiteit**, en aan de landschappelijk en de ecologische kwaliteit van de leefomgeving. Deze ambities komen voort uit Rijks- en Provinciale visies en beleid en worden onderschreven door de gemeente.

Gespreksthema:

De vraag is welke rol de gemeente in dit speelveld zou moeten innemen. Proactief of passief?

Is het haalbaar om bij een gebiedsgerichte aanpak van de landbouw structureel ruimte in te richten voor bloemrijke graslanden, agrarisch natuurbeheer en bloemrijke stroken bij akkerland, en onder welke voorwaarden zou dat dan kunnen?

Kunnen we gebruik maken van de landelijke bosaanplantstrategie en daarmee robuuste bos- en groenstructuren (inclusief pluk- en voedselbosjes) aanleggen die de dorpen verbinden met de NNN-structuur?

Kunnen we bij inrichting en beheer openbare ruimte in dorpen streven naar meer biodiversiteit en via subsidies de bewoners stimuleren daarbij een centrale rol te spelen?

Of zien we meer of andere aangrijpingspunten voor het versterken van de biodiversiteit?

Deze vragen kunnen we als volgt verbeelden in een schema:

Actieve inzet gemeente bij verbeteren biodiversiteit door bosaanplant, nieuwe natuur en inrichting en beheer openbare ruimte.		Rol gemeente bij versterken biodiversiteit beperkt tot eigen openbare ruimte.
---	--	---

3.3. Energietransitie

De energietransitie zal impact hebben op het landschap. Inwoners voelen zich nauw betrokken bij deze opgave. De gemeente richt zich bij het opwekken van hernieuwbare energie vooral op zonenergie. Op basis van de huidige technologie zou er ca. 200 ha aan zonnenvelden nodig zijn om op termijn te voorzien in de gemeentelijke vraag naar energie. Ook windmolens vormen in principe een optie, maar de mogelijkheden zijn beperkt. De opgave voor de omgevingsvisie is te bepalen onder welke ruimtelijke voorwaarden de energietransitie kan plaatsvinden in de gemeente.

Gespreksthema's:

Het participatieproces maakt duidelijk dat inwoners zich nauw betrokken voelen bij de energietransitie en daaraan een bijdrage willen leveren. Hoe kan een prominente bijdrage van inwoners het beste tot haar recht komen? Welke rol voor energie-coöperaties?

De zonneladder van de provincie Drenthe geeft aan dat, na zon-op-dak, de voorkeur uitgaat naar zonnepanelen op zogenaamde no-regret locaties. Oftewel locaties waarbij door de plaatsing van zonnepanelen de oorspronkelijke functie niet verloren gaat. Ziet u, naast het vliegveld (GAE) en de zandwinplas bij Tynaarlo, meer mogelijkheden binnen de gemeente voor het gebruik van dergelijke no-regret locaties voor zonnepanelen? Bijvoorbeeld door zonneparken te koppelen aan infrastructuur?

Het kleinschalige esdorpenlandschap leent zich volgens uitgevoerde ruimtelijke verkenningen (zie Verkenningennota) niet zonder meer voor grote zonnenvelden, maar velden passend in de schaal en de kwaliteit van het landschap zou wel mogelijk zijn (<10HA). Onder welke voorwaarden zouden initiatieven voor dergelijke kleine velden kunnen worden gehonoreerd? Spelen energiecoöperaties hierin een rol? En zo ja, welke? Willen we gebieden rond de Drentse Aa en de Hunze uitsluiten?

Grootschalige, open gebieden binnen de gemeente, denk aan de jonge ontginningsgronden bij Bunnerveen of het Hunzedal, komen in de verkenningen naar voren als kansrijke gebieden voor grootschalige zonnenvelden (>10HA). Onder welke voorwaarden zouden initiatieven voor grootschalige zonnenvelden gehonoreerd kunnen worden? Welke ruimtelijke eisen zou de gemeente moeten stellen om ruimte te geven aan deze ontwikkelingen? Onder welke voorwaarden is het mogelijk dat de aanleg van zonnenvelden de kwaliteit van het bestaande landschap of de biodiversiteit kunnen versterken?

Is het wenselijk om in de omgevingsvisie aan te geven waar wel en waar geen zonnenvelden mogen komen? Of verdient het de voorkeur ons te beperken tot het noemen van algemene voorwaarden voor het ontwikkelen van zonnenvelden? Zouden we de zonneparken moeten concentreren op een paar plekken, of gaan we voor een reeks kleinschalige parken?

Welke rol kan het opwekken van energie uit biomassa spelen bij de gemeentelijke energietransitie?

Er is binnen de gemeente beperkt ruimte voor het bouwen van grote windmolens (160-200m tiphoogte). Onder welke ruimtelijke voorwaarden zou de gemeente kunnen meewerken aan de bouw van grote windmolens?

En is het wenselijk om meer ruimte te geven aan de bouw van kleine windmolens (15 m.), nu kan dat alleen bij boerderijen in het landelijk gebied, binnen het bouwblok. En zo ja, onder welke voorwaarden?

Bovenstaande vragen vatten we schematisch samen:

1.	Zonneparken alleen op een paar in de omgevingsvisie aan te wijzen locaties.		Zonneparken kunnen verspreid worden ontwikkeld binnen de in de omgevingsvisie te benoemen randvoorwaarden. Geen specifieke locaties aanwijzen.
2.	Zonnevelden alleen als het bijdraagt aan de biodiversiteit en de natuur.		Zonnevelden, ook als dat niet direct een bijdrage levert aan het versterken van de biodiversiteit.
3.	Geen ruimte bieden voor grote (200 m.) windmolens.		Grote (200 m.) windmolens niet uitsluiten op de enkele locatie waar deze mogelijk gebouwd kunnen worden. In de omgevingsvisie randvoorwaarden formuleren.
4.	Meer ruimte bieden voor de bouw van kleine windmolens in het landelijk gebied.		Kleine windmolens alleen bij boerenbedrijven in het landelijk gebied (passend in bouwvlak)

3.4. Klimaatadaptatie

We krijgen te maken met sterk wisselende weersomstandigheden, van extreem nat tot extreem droog. Vooral extreme droogte vormt een belangrijk zorgpunt, zowel voor de natuur als voor de landbouw. Maar ook vernatting kan een probleem vormen. In essentie gaat het om het goed beheersen van het grondwaterpeil.

Gespreksthema:

Hoe zorgen we er samen met de waterschappen voor dat de grondwaterstand op peil blijft en er geen uitdroging van de hoger gelegen gronden plaatsvindt? Hoe kunnen we het water ook in de boven- en middenloop van de beken in de regio vasthouden? Kunnen we het vasthouden van water combineren met natuurontwikkeling? Welke bijdrage kan een versterkte inzet op bebossing en aanplant van hout/boswallen leveren tegen de dreigende uitdroging van het land? Welke rol kan de gemeente, c.q. de omgevingsvisie spelen bij het tegengaan van verdroging? Hoe kunnen we het beste omgaan met extreme regenval? Welke mogelijkheden liggen er binnen de dorpen?

Verdroging actief tegengaan via gebiedsgericht beleid en actieplan gemeente en waterschap

Geen actieve inzet gemeente t.a.v. beperken verdroging

3.5. Recreatie en toerisme

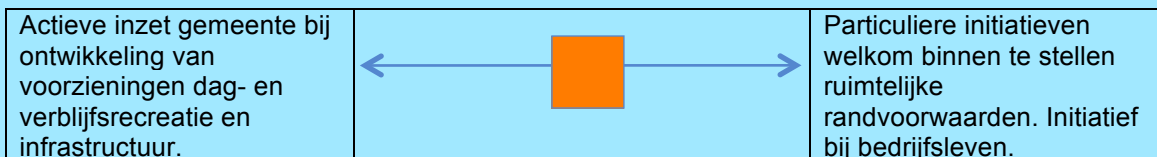
Recreatie en toerisme zijn nauw verweven met de gemeente Tynaarlo. De gemeente en haar omgeving hebben dan ook veel te bieden, zowel voor dagrecreatie als verblijfsrecreatie. De gemeente trekt jaarlijks ca. 1,6 miljoen dagrecreanten en ca. 250.000 overnachtingen. Het beleid is gericht op het verbeteren van de kwaliteit van de bestaande voorzieningen, zowel de recreatievoorzieningen als de verblijfsmogelijkheden. Daarnaast willen we komen tot het verbreden van het recreatiesizoen door gericht in te spelen op de wensen van huishoudens zonder kinderen en actieve ouderen (combinaties van wandelen, fietsen en cultuur). Voor alle doelgroepen geldt dat uitbreiden en diversificatie van route gebonden recreatie en een kwaliteit slag in de verblijfsaccommodaties van belang is. Belangrijke nieuwe mogelijkheden voor recreatie liggen bij de zuidkant van het Zuidlaardermeer en aansluitend in het Hunzedal en bij de zandwinplas tussen Tynaarlo en Zuidlaren.

Teneinde de recreatieve druk op het Drentse Aa gebied te verminderen zou meer geïnvesteerd kunnen worden in de westzijde van de gemeente en de verbinding te leggen met de natuurgebieden bij Zeijen, Norg en Roden. Ook de zogenaamde Koningsas kan daarbij een rol spelen: de as die loopt van Assen naar Groningen met een bundeling van recreatieve infrastructuur: het Noord-Willemskanaal, de nieuwe doorfietsroute langs het kanaal en de Asser- en Groningerstraat door Vries en De Punt. Vanuit deze as kunnen nieuwe wandel- en fietsroutes in westelijke richting worden gerealiseerd.

Gespreksthema:

De omgevingsvisie heeft de intentie recreatie en toerisme in de gemeente te bevorderen. Daarbij kan worden ingezet op een scala aan beleidsopties. We schetsen hier twee uitersten qua ruimtelijk beleid:

- particuliere initiatieven zijn welkom indien passend in de uitgangspunten ten aanzien van landschap en natuur. Het initiatief ligt bij het bedrijfsleven.
- de gemeente zet actief in op het creëren van voorwaarden voor de ontwikkeling van dag- en verblijfsrecreatie door het verder ontwikkelen van infrastructuur (fiets- en wandel- en vaarroutes), de ontsluiting te ontwikkelen recreatie voorzieningen en een kwaliteitsimpuls voor de belangrijkste toeristische centra.

Daarnaast spelen nog een aantal specifieke vragen, zoals:

- Hoe kunnen we de recreatieve druk op het gebied rond de Drentse Aa spreiden over de wat rustiger gelegen delen van de gemeente, zoals het Hunzedal en het gebied ten westen van de A28? Met welke voorzieningen kunnen deze gebieden een grotere aantrekkingskracht krijgen? Kan worden gedacht aan uitbreiding van het fietsroute netwerk?
- Hoe kan de natuurontwikkeling langs de zuid- en oostkant van het Zuidlaardermeer worden gecombineerd met dag recreatieve voorzieningen?
- Welke ruimte willen we bieden aan kleinschalige vormen van verblijfsrecreatie, zoals boerencampings, B&B e.d.
- Welke kansen liggen er voor de ontwikkeling van de Koningsas na realisatie van de doorfietsroute langs het Noord-Willemskanaal? Kunnen we profiteren van deze route door deze te koppelen aan recreatieve fietsroutes in de omgeving van de Koningsas?
- Welke ontwikkelingsrichting zouden we aan kunnen houden voor het gebied rond Akenveen en de zandwinplas: een nieuw dag- en verblijfsrecreatief speerpunt of juist een meer natuurgerichte ontwikkeling, aansluitend op de Drentse Aa?

1.	Recreatieve druk op Drentse Aa verlichten door te investeren in uitbreiden fiets- en voetpaden netwerk Hunzedal en westzijde gemeente.		Recreatieve druk op Drentse Aa niet problematisch. Extra investeren in fietspaden netwerk niet nodig. Initiatief bij de provincie.
2.	Natuurontwikkeling rond zuid- en oostkant van het Zuidlaardermeer combineren met dag recreatieve voorzieningen.		Oevers Zuidlaardermeer ontwikkelen met accent op natuurontwikkeling.
3.	Stimuleren ontwikkelen van kleinschalige vormen van verblijfsrecreatie (B&B, boerencampings) in de hele gemeente.		Nieuwe vormen van kleinschalige verblijfsrecreatie alleen in de rustiger delen van de gemeente: Hunzedal en westzijde gemeente.
4.	Verdere ontwikkeling Koningsas met beide handen aangrijpen. Doorfietsroute aansluiten op fietsroute netwerk. Ruimte voor recreatievoorzieningen. Combineren met vaarrecreatie.		Koningsas biedt onvoldoende perspectief voor verdere ontwikkeling. Doorfietsroute vooral voor woon-werkverkeer.
5.	Omgeving Akenveen en zandwinplas N 386 tussen Zuidlaren en Tynaarlo kan zich ontwikkelen tot een nieuw dagrecreatie knooppunt.		Omgeving Akenveen en zandwinplas N 386 tussen Zuidlaren en Tynaarlo ontwikkelt zich tot natuurgebied: versterken biodiversiteit in combinatie met zonnevelden.

Gebuurde bronnen voor dit hoofdstuk:

Input inwoners via participatie bijeenkomsten en website; leefbaarheidsonderzoek; adviezen APKK, GBOT en stakeholders; gemeentelijke, regionale, provinciale en nationale beleidsnota's; vakliteratuur (zie ook de nota Verkenningen Omgevingsvisie Tynaarlo).

